

W stronę powrotu koniecznego.

Tomik *Wracam* Teresy Paryny – autorki kilkudziesięciu już tomów poezji – nie rodzi się z nostalgii ani z potrzeby sentymentalnego cofnięcia się ku temu, co minione. Powrót, który organizuje tę książkę, ma charakter konieczności – jest ruchem wymuszonym przez pamięć, krajobraz i doświadczenie, którego nie da się już odłożyć ani ominąć. Autorka jednak nie wraca po to, by odzyskać utracone obrazy w ich pierwotnym kształcie, ale by ponownie wejść w przestrzeń nadwyreżoną przez czas, zdarzenia i zbiorową pamięć. To powrót do świata, który nie daje ukojenia, lecz domaga się obecności, nazwania, a przede wszystkim uważności, zwłaszcza tam, gdzie słowo zbliża się do granicy milczenia.

Poezja zawarta w tomiku wyrasta z konkretności codzienności: z ziemi i wody, z prowincjonalnego pejzażu, z rytmu pór roku, pracy i doświadczeń wspólnotowych. Krajobraz ten nie pełni tu jednak funkcji tła ani dekoracji – jest pełnoprawnym uczestnikiem zdarzeń, przestrzeni, w której zapisują się ludzkie losy, wysiłek trwania i momenty gwałtownego pęknięcia. Ziemia, pola, rzeka czy pogoda nie są metaforami zastępczymi; pozostają realnymi bytami, które przechowują pamięć i stawiają opór uproszczeniom. W tym sensie poezja Paryny sytuuje się blisko nurtu poezji ziemi i doświadczenia lokalnego, znanego choćby z twórczości Tadeusza Nowaka, jednego z tych poetów, u których doświadczenie ziemi poprzedzało język, a nie odwrotnie. Jego poezja – podobnie jak twórczość Paryny – wyrasta z realnego, prowincjonalnego świata pracy, rytuału i wspólnoty, lecz nie jest zapisem etnograficznym ani sentymentalnym powrotem do „utraconej wsi”. Ziemia nie zostaje estetyzowana – bywa ciężka, jałowa, krwawa, naznaczona wysiłkiem i śmiercią. To przestrzeń, w której życie i rozpad są nierozdzielne.

Kluczowe jest to, że autorka tomu *Wracam* nie metaforyzuje natury w sensie symbolistycznym – podobnie jak Nowak. Pole, zwierzę, ciało, narzędzie pracy funkcjonują jako byty realne, ale obciążone pamięcią: pamięcią bólu, winy, przemocy i trwania. Krajobraz nie tyle „znaczy”, ile przechowuje – staje się miejscem kumulacji doświadczenia, zapisem losów jednostkowych i zbiorowych. W tym sensie poezja ta bliska jest archaicznemu myśleniu mitycznemu, lecz mit nie pełni tu funkcji porządkującej czy pocieszającej; przeciwnie – odsłania pęknięcia i okrucieństwo istnienia.

Bardzo istotna jest również wspólnotowość tej poezji. Podmiot rzadko bywa w pełni autonomiczny; jego los splata się z losem innych, z historią miejsca, z rytmem pracy i obrzędu. Jednostkowe doświadczenie nie zostaje wyodrębnione z całości, lecz zanurzone w zbiorowym „my”,

które nie jest idylliczne, lecz naznaczone odpowiedzialnością i winą. To właśnie ta perspektywa pozwala mówić o „poezji ziemi” nie jako estetyce, lecz jako ontologii zakorzenienia.

W kontekście *Wracam Paryny*, Nowak staje się ważnym punktem odniesienia dlatego, że obydwójce traktują krajobraz jako aktywną przestrzeń zdarzeń, a nie neutralne tło. Różnica polega jednak na tym, że u Nowaka konkret bardzo często zostaje „pociągnięty” ku mitowi, ku figurze ofiary, winy i sacrum, podczas gdy u Paryny świat pozostaje zasadniczo niemy: nie obiecuje sensu, nie organizuje się w narrację metafizyczną. Jeśli więc Nowak próbuje jeszcze mówić w imieniu ziemi, Paryna raczej słucha jej milczenia.

Jednym z wyraźnych przykładów tej poetyki jest wiersz *Letni obrazek*, w którym pojawia się pozorna lekkość – jasność dnia, prostota sytuacji, niemal sielankowy kadr. Jednak spokój ten okazuje się kruchy i nietrwały. Letniość nie przynosi bezpieczeństwa; raczej podkreśla tymczasowość wszystkiego, co trwa. Autorkę interesuje moment pęknięcia obrazu, chwila, w której za prostą sceną ujawnia się napięcie między trwaniem a przemijaniem. To właśnie w takich przesunięciach – nie w spektakularnych gestach – ujawnia się głęboka świadomość czasu i jego nieodwracalności.

Wiersz *Gdyby* stanowi z kolei zapis myślenia warunkowego, które powraca w sytuacjach straty i bezradności. Nie jest to próba cofnięcia czasu ani naiwne rozważanie alternatywnych scenariuszy. Ten wiersz otwiera przestrzeń braku – tego, co się nie wydarzyło, ale nadal ciąży w świadomości. To tekst o zawieszeniu głosu, o krążeniu języka wokół niewypowiedzianego. Poezja Paryny nie próbuje tu wyjaśniać ani domykać sensów; raczej uczciwie rejestruje niemożność, pokazując granice mowy i doświadczenia.

Szczególne miejsce w tomiku zajmuje cykl powodziowy – najmocniejszy i najbardziej przejmujący fragment książki. Powódź nie zostaje tu sprowadzona do metafory ani symbolu oczyszczenia. Jest doświadczeniem realnym, cielesnym i wspólnotowym. Woda wdzierająca się w znaną przestrzeń obnaża kruchość ludzkiego porządku, niszczy poczucie stabilności i przewidywalności świata. Autorka skupia się na napięciu między bezosobowym żywiołem a bardzo konkretnym ludzkim lękiem, stratą i bezradnością. Język tych wierszy pozostaje surowy i zdyscyplinowany – każda próba estetyzacji byłaby tu nadużyciem. Poezja ta wpisuje się w nurt poezji świadectwa i poezji „po katastrofie”, ale bez mesjanizmu i bez potrzeby moralizowania. Chaos pozostaje chaosem, a jego sens nie zostaje sztucznie domknięty.

W wierszach, takich jak choćby *Ojczysta ziemia*, powraca temat rozkładu i trwałości. Autorkę interesuje nie spektakularna destrukcja, lecz powolne, niemal niewidoczne procesy – czas działający bez pośpiechu, ale nieubłagane. *Ojczysta ziemia* nie jest deklaracją tożsamości ani

afirmacją miejsca; staje się raczej próbą zmierzenia się z ambiwalencją przynależności, z tym, co jednocześnie karmi i ogranicza, daje zakorzenie i ciężar. W tych wierszach wyraźnie widać etyczną wrażliwość podmiotu, który nie idealizuje świata, ale też go nie oskarża.

Podmiot liryczny tomu *Wracam* nie występuje w roli obserwatora z dystansu. Jest zanurzony w opisywanym świecie, współodpowiedzialny, uwikłany w rytmy pracy, natury i pamięci. Język, którym się posługuje, jest oszczędny, chwilami szorstki, pozbawiony ornamentu. Ta powściągliwość jednak nie chłodzi emocji – przeciwnie, pozwala im wybrzmieć bez patosu i nadmiaru słów. Poezja Paryny nie narzuca interpretacji; zaprasza czytelnika do wspólnego namysłu nad kruchością istnienia i odpowiedzialnością za miejsce, w którym się żyje.

Konkludując, książka poetycka *Wracam* jest tomikiem dojrzałym, napisanym z wewnętrznej konieczności, a nie z potrzeby zaistnienia. Jego siłą jest spójność świata przedstawionego, konsekwencja tonu i uczciwość wobec doświadczenia. Nie jest to książka łatwa, ale też nie jest hermetyczna. To poezja, która nie krzyczy i nie schlebia – pozostaje w czytelniku, wraca po lekturze, pracuje w pamięci. Powrót nie oznacza tu domknięcia drogi, lecz jej kontynuację: próbę ponownego zamieszkania w świecie nieidealnym, poranionym, a jednak wciąż żywym. I wreszcie, to poezja, która nie potrzebuje wielkich słów. Wystarcza jej uważność, cisza i odpowiedzialność za to, co się widzi i pamięta. I właśnie w tej postawie kryje się jej największa siła.

Rafał Kasprzyk

Paryna Teresa, *Wracam*, wyd. Testudo, Lublin 2026, s. 120
ISBN 978-83-947962-7-3

Rafał Kasprzyk – poeta i krytyk literacki. Nagradzany w wielu ogólnopolskich konkursach. Debiutował w 2018 r. tomem *Interakcje (czyli życie oparte na węglu)*. W 2020 r. ukazała się kolejna książka, *Dychotomia* (Afront, 2020). W sierpniu 2025 roku premierę miała jego najnowsza książka *Igliwie, czyli niespieszne rozmowy nie tylko o literaturze* (Afront 2025). Swoje wiersze publikował na łamach „Dziennika Polskiego”, a także w „Odrze”, „eleWatorze”, „Frazie”, „Afroncie”, „Przekroju”, „Helikopterze”, „Tlenie Literackim”, „Arkuszach Literackich”, „Akancie”, kwartalniku mniejszości polskiej na Ukrainie „Krynica” oraz w wielu antologiach. Teksty krytyczne zaś, można znaleźć w takich czasopismach jak: „Odra”, „Afront”, „eleWator”, „Helikopter”, „ArtPapier”, „Suburbia”, „Nowy Kozirynek”, a także na internetowej stronie wrocławskiego wydawnictwa „J”. Jego rozmowy z pisarzami ukazały się w miesięczniku „Odra”, „Afront” „Kultura Enter”. Juror konkursu im. Anny Kamieńskiej na najlepszą książkę poetycką województwa lubelskiego. Od września 2025 roku na stronie internetowej www.kozirynek.online ukazuje się jego cykl felietonów literackich „Notabene. Na marginesie lektur”.